

NY MUSIK

i samarbete med
Caroli församling

Similiterque in saecula...

- Erik Satie:** *Tapisserie en fer forgé* (1918)
Jürg Frey: *Circular Music Borås Excerpt* (2014) – uruppförande
J.S. Bach: *Canon zu vier Stimmen I* (BWV 1074) (1727)
Lars Sandberg: *Skuggor och dagrar I* (1993)
Fog–Ofog VI (1989)
Peter Hansen/ *World News XXV, XXX, 88, XXXXI*
Erik Satie: *Cinéma* (1924)
Aldo Clementi: *Sigla* (1977)
La Monte Young: *arabic numeral* (1960)
Hans Otte: *für Björn zum 6.9.2001*
Jürg Frey: *Circular Music Borås Excerpt*
Peter Hansen: *Two Rounds, No.1* (2004)
Claude Allgén: *Rosa, rorans bonitatem* (1950)
Lars Sandberg: *Fog–Ofog VII*
J.S. Bach: *Canon simplex* (BWV 1087:6) (1747–48)
Lars Sandberg: *Skuggor och dagrar VII*
Peter Hansen: *Utan titel* (dec 2011) – uruppförande
La Monte Young: *arabic numeral*
J.S. Bach: *Canon zu vier Stimmen II* (BWV 1074)
Jo Kondo: *Novitas mundi* (1998)
Peter Hansen: *Corciano notte* (2001)
Hans Otte: *Stundenbuch nr. 13* (1992)
Erik Satie: *Carrelage phonique* (1918)
- Till utgång:
La Monte Young: *Composition 1960 #7*

Björn Nilsson – orgel, crotaler

Cecilia Widman – orgel, crotaler, piano

Lördag den 6 september 2014 kl. 17.00

Caroli kyrka, Borås

Similiterque in saecula... Det måste väl betyda "likadant i all evighet"? Uttrycket dyker nämligen upp i "slutet" av en evighetskanon av **Claude Loyola Allgén** (1920–1990) – mannen som talade latin både med lärde män och med oss andra. Här handlar det följaktligen om musik som på olika sätt sträcker ut mot evigheten. Ofta gör den det med hjälp av upprepning; emellanåt kan det dock räcka med aldrig så lite för att en oändlig fortsättning skall vara antydd.

Men vi börjar med **Erik Satie** (1866–1925), som ju redan runt 1893 komponerade sina banbrytande trakasserier, *Vexations*, pianostycket som skall spelas 840 gånger. En inteckning i evigheten så god som någon; när det spelades i Borås 1987 varade det i på minuten 26 timmar.

Saties *Musique d'ameublement* (1918) är nog det första exemplet på vad Brian Eno 60 år senare skulle benämna ambient music. Satie skriver: "Man borde försöka förverkliga en Musique d'ameublement, en musik som är en del av omgivningen. Jag föreställer mig den som melodiös och mildrande slamret från knivar och gafflar utan att överrösta det. Den skulle kunna fylla ut den ofta besvärande tystnad som ibland uppstår och bespara folk de vanliga plattityderna. Samtidigt skulle den kunna dämpa en del av oväsendet från gatan. Något sådant skulle verkligen fylla ett behov."

Nu hör väl besvärande tystnad inte till det som är mest kännetecknande för kyrkorum, och skall vi ta tonsättaren på orden borde musiken egentligen spelas i vapenhuset: *Tapiserie en fer forgé* (Smidda järntapeter) skall framföras i vestibulen när de inbjudna anländer, medan *Carrelage phonique* (Ljudkakel) kan spelas vid lunchen.

Men till skillnad från den mesta muzak, hissmusik och ambient music så smälter Saties möbler inte diskret in i bakgrunden – i original framförs musiken alltså inte i en kyrka men väl av ett större kapell och volymen är forte.

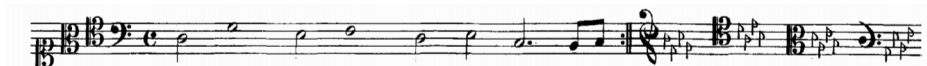
2002 komponerade **Jürg Frey** (f.1954) en verkserie med det tjugiga namnet *Glasfsered*. Han skrev då: "Jag skulle aldrig kunnat tro att jag någonsin skulle skriva ett stycke som utgår från en kontrapunktisk princip – såsom kanon. Efter att jag i början av mitt komponerande sysselsatte mig mycket med frågor om konstruktion, lät jag dem sedan vara, eftersom resultaten alltid var så otillfredsställande. (...) Men på senare tid har i mitt komponerande en del överväganden dykt upp, som har låtit denna frågeställning, som jag kraftfullt undvikit, åter dyka upp vid horisonten. Så har exempelvis frågan om musikalisk logik på senare tid intresserat mig. Då ska man ha klart för sig, att en konstruktiv logik inte på långa när innebär en musikalisk logik... (...) Hur det nu än är med det, är det ett stort område som har börjat intressera mig alltmer,

och efter mötet med Aldo Clementis musik, avtecknade sig en möjlighet att förena kanonmetoder med mina estetiska förutsättningar. (...)”

Sedan dess har Frey arbetat flitigt med kanontekniker, ofta på ett mycket personligt sätt, bland annat i serien *Circular Music*, vilken, som titeln antyder, undersöker många av de möjligheter som finns att låta musiken vandra runt i ring.

Circular Music Borås Excerpt (2014) är Freys svar på frågan om han hade något lämpligt för denna konsert. Här handlar det om en mycket strikt trestämmig kanon. Tonsättaren har lämnat två alternativ – ett för en enda manual, s.k. manualiter, ett för två manualer och pedal. Klangfärgsskillnaden är visserligen relativt ringa, men båda framförs här. Och musiken går verkligen i cirkel, dels är det en kanon, dels återkommer samma material flera gånger, dessutom kan hela stycket upprepas i oändlighet.

J.S. Bachs (1685–1750) *Canon zu vier Stimmen* (BWV 1074) (1727) lyckas på ett enda notsystem presentera två fyrstämmiga kanoner, varav den ena spegelvänd, och i var sin tonart. Effektivt så det förslår.

Lars Sandbergs (f.1955) *Skuggor och dagar* (1993) torde vara den enda komposition som redan på konceptionsstadiet är tänkt som solo för så olikartade instrument som crotaler och orgel. Verket har sju satser som beskriver en utveckling från något mycket enkelt, ett elementärt diatoniskt material som så småningom kromatiseras och presenteras som melodiskt och rytmiskt utsmyckad polyfoni. Samtliga stycken kan repeteras valfritt antal gånger. Här spelas första och sista satsen. Detta är sannolikt första gången verkets båda klangliga gestalter ställs sida vid sida.

Med *Fog–Ofog – en krets om tolv stycken* (1989) lämnar Lars Sandberg utan några som helst anvisningar eller kommentarer över ett notmaterial som interpreten/terna har att ta ställning till. Han levererar tonhöjder och rytmer – inget mer. Satserna VI och VII är båda fyrstämmiga med två notationsalternativ – ett melodiskt/polyfont, som används här, och ett mer ackordiskt/rytmiskt.

Peter Hansens (f.1958) *World News* är en samling fristående miniatyrer, från början fiktiva signaturer för mer eller mindre obskyra radiostationer. Ofta fungerar mottagningen och de små snuttarna återkommer regelbundet, men ibland tycks den störas av likaledes obskyra atmosfäriska störningar – vad vi hör är ju långväga långvägsmusik – och de dyker upp med ojämna mellanrum. Som öar av klang i ett hav av tystnad.

World News XXV "Month of maying", *World News XXX (Sphinxes)* och *World News XXXXI*, den senare skriven för crotaler, är samtliga komponerade 2001, medan *World News 88* är odaterad. Dessa exempel på hansensk "kleinkunst" interfolieras här med några avsnitt ur Erik Saties *Cinéma* (1924) – ursprungligen orkestermusik till René Clairs film *Entr'acte*. Saties partitur är i sin helhet uppbyggt av små boxar som repeteras och som i princip skulle kunna fogas samman i vilken ordning som helst.

Att **Aldo Clementi** (1925–2011) var en kanonmästare, det vet vi – ovan apostroferad av Jürg Frey –, med många cirkelkanoner i sin verklista. *Sigla* (1977) bygger, som så ofta hos Clementi, på dedikanternas namn. I detta fall heter de CIAuDiA och GiAnFrAnCo, vilket ger tonföljden CADAGAFAC. Denna transponeras och presenteras som fyrstämmig kanon i samtliga omvändningar. Resultatet är en harmoniskt ambivalent gestalt som vältrar sig runt, runt i ett allt långsammare tempo. Som en speldosa, eller en klocka vars mekanik sätts igång, sedan löper obönhörligt och mäter ut en allt mer uttänjd tid. Om vi, med Clementis ord, inledningsvis ser den musikaliska väven på avstånd, innebär det avstannande tempot att vi kommer allt närmare, tills vi slutligen kan uppfatta varje enskild tråd.

"**La Monte Young** har genom sina *Compositions 1960* uttryckt idén om en Eternal Music i stora och små ögonblick. (...) ... dessa tidiga utkast var i sitt ännu-icke, som blott blickar kastade framåt, kanske hans musiks sanna ögonblick."

Så skriver tonsättarkollegan Dieter Schnebel om de epokgörande verk La Monte Young (f.1935) komponerade 1960. Och om Satie kan sägas ha gläntat på dörren till en evig musik, slog La Monte Young upp den på vid gavel.

"La Monte Youngs kompositioner av musikaliska ögonblick uppvisar en råhet i sin materiella uppenbarelse. Genom sitt monolitiska väsen har de också en förvirrande effekt. Jämförbara med Mondrians och Malevitj's bilder, där subtraktionen från verkligheten drivs mot den vita ytans nollpunkt, eller likt Yves Kleins jättelika monokromer, chockerar de genom konfrontation med tomrummet, med det absoluta, som härskar i alla stora ögonblick. (...) Den extrema presentationen av musikaliska ögonblick hos La Monte Young reducerar dessa i materiell riktning. Det ideala är snarare en biprodukt, som utvecklas i verkens nakenhet och karga renhet – samtidigt som deras verkan är gåtfull: Sfinxens storhet." *arabic numeral* (1960) upprepar en enda klang ett bestämt antal gånger. Här lånas den i det första fallet från László Sárys *Versetti* för orgel och slagverk, och i det andra från det synnerligen symmetriska öppningsackordet i Peter Hansens *Tunnelmusik*. Den avslutande *Composition 1960 #7* består av kvinten h/fiss' och anvisningen "to be held for a long time". Det är det hela.

Hans Ottes (1926–2007) båda små stycken har det gemensamt att de kan repeteras ad libitum ad infinitum. *Stundenbuch nr 13*, en typisk Otte-melodi, ingår i tonsättarens sista större, fullbordade verk, det 48 satser omfattande *Stundenbuch* för piano (1991–98).

Att Peter Hansen funnit inspiration hos såväl Erik Satie som Brian Eno framgår av hans kommentar till *Two Rounds*: ”Denna stillsamma musik, där inget händer, är av ambientkaraktär – d.v.s. ett slags möbelmusik som kanske gör sig bättre hemma i vardagsrummet än i en konsertsituation, där det ju förväntas att någonting *skall* hända.

Orgelstämman kan mycket väl spelas av andra instrument, exempelvis gambor, och den repetitiva pianostämman kan utelämnas helt. Det enkla diatoniska tonmaterialet återanvänds över passacagliaostinatot, åter och åter igen i nya kombinationer, men att tala om variation i västerländsk, klassisk tradition är dock i detta fallet utslutet. (...)”

Rosa, rorans bonitatem (förmodligen komponerat 1950) är en evighetskanon över en mycket karaktäristisk allgémelodi, som gör ett rent tonalt avstamp, men strax förlöper sig i dodekafonisk riktning.

Canon simplex (BWV 1087:6) (1947–48) är den sjätte av de 14 kanoner som ingår i ”Verschiedene Canones über die ersten acht Fundamentalnoten vorheriger Arie”, och som bygger på basfundamentet i Bachs *Goldbergvariationer*.

Peter Hansens obetitlade tillfällighetskomposition från december 2011 kan beskrivas som ett mycket anspråkslöst småsyskon till *Two Rounds*. Även här möts enkla, diatoniska förlopp av skiftande längd – det ena nio taktslag långt, det andra elva – som spelas om och om igen, i detta fall tills de går jämnt ut.

Schuberts stora sångcykler *Die schöne Müllerin* och *Winterreise* avslutas båda med en påfallande ”enkel” sång, en sång som delvis bryter med det föregående och som går runt som en trampkvarn. I det senare fallet handlar den till råga på allt om en vevliraspelare som drar sin vev varv efter varv.

Jo Kondos (f.1947) *Novitas mundi* (1998) är ett snabbt och rörligt orgelstycke. När det är slut efter cirka sju minuter, följer, efter en kort paus, en efterbörd av ett helt annat slag – ett litet, långsamt avsnitt som repeteras. Denna annorlunda musik får så, precis som hos Schubert, en form Slutande funktion. Att isolera slutet och upprepa det mer än en gång, vilket sker här, görs med tonsättarens välsignelse.

Peter Hansens *Corciano notte* är en nattlig notation gjord 2001 i den lilla italienska staden Corciano, där Föreningen svenska tonsättare på den tiden hade ett hus.